Psycholinguistic Aspect of Phonetic and Orthographic Means of French Colloquial Speech in Ukrainian Translation

Психолінгвістичний аспект фонетично-орфографічних засобів французького розмовного мовлення в українському перекладі

Andriy Bilas

Ph.D. in Philology,
Associate Professor

Андрій Білас

кандидат філологічних наук,
доцент

E-mail: bilas_andriy@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4359-1149>

ResearcherID: J-5969-2018

Vasyl Stefanyk Precarpathian

National University,

French Department

✉ 57, Shevchenko Str.,

Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018

ДВНЗ «Прикарпатський

національний університет

імені Василя Стефаника»,

кафедра французької філології

✉ вул. Шевченка, 57, Івано-

Франківськ, Україна, 76018

Original manuscript received November 02, 2018

Revised manuscript accepted March 28, 2020

ABSTRACT

Objectives. *The aim of the research is to analyze how the psycholinguistic aspect of phonetic and orthographic features in colloquial French is represented in the Ukrainian literary translation.*

Materials & Methods. *To obtain results we used the following methods: description and systematization; methods of psycholinguistic, translational, linguistic, stylistic and comparative analysis; contextual and componential analysis.*

Results. *It is technically possible to represent the psycholinguistic aspect of phonetic and orthographic features in the colloquial language of the source text by means of creating a «virtual» image of the source language in the target language. The examples provided show that we must look for translation solutions that combine the resources of the target language with the author's artistic style in the psycholinguistic paradigm, in order to adequately represent colloquial phonographic phenomena in the translation. Overall, the translators manage to represent the psycholinguistic color of the low language marking and expressiveness of the original. It is of utter importance to look for the respective psycholinguistically marked graphic elements in the target language, which, though to some extent different from the original, would be able to render the colloquial nature and psycholinguistic color, preserve the voice of live speech in the target discourse.*

Conclusions. *The use of functional replacement methods for the psycholinguistic and orthographic features of the source lexemes allows the reader to adequately perceive the psycholinguistic colloquial marking of these features in the target language discourse. The psycholinguistic research into the original and the translation of the novel by R. Queneau's «Zazie in the Metro» attempts to answer the important question of what translation solution should be used as the most optimal method in order to achieve a high level of psycholinguistic adequacy in the translation with its respective perception by the Ukrainian reader.*

Key words: *psycholinguistic color, psycholinguistic marker, psycholinguistic approach, translation strategy, rendering, colloquial speech, phonographic marker, adequacy.*

Вступ

У процесі аналізу художнього твору психолінгвістика, на відміну від мовознавства, сфокусована здебільшого не на його формальних рисах, а на функціональних характеристиках, особливостях його впливу на реципієнта (Засєкін, 2012). Художній дискурс як об'єкт діяльності перекладача визначає її головні напрями, а саме: інтерпретацію оригінального твору та його відтворення іншою мовою з урахуванням когнітивної, емоційної, естетичної інформації, особливості будови дискурсу через реалізацію його категорій, його функціонування в соціальному просторі (Пастрик, 2007).

Письменники часто вдаються до фонографічних засобів характеристики персонажа, покликаних експлікувати притаманні йому аномалії мовлення, які, у свою чергу, можуть бути пов'язані з різноманітними фізіологічними, індивідуально-психологічними

та соціальними чинниками (Ребрій, 2012). Оскільки фонетико-орфографічні одиниці підпадають під категорію перекладацьких труднощів, подолання яких має важливе значення для розвитку як теорії, так і практики художнього перекладу, спробуємо з'ясувати проблематику та способи і прийоми відтворення психолінгвістичного аспекту цього складного розмовного явища у франко-українському міжмовному та міжлітературному просторі.

Як відомо, проблема перекладу фонетико-орфографічних особливостей іншомовного дискурсу розглядається переважно у лінгвістичній площині. Актуальною видається необхідність окреслення психолінгвістичних чинників у відтворенні фонетико-орфографічної специфіки французької розмовного компонента художнього твору. Психолінгвістичний аспект фонетичних, фонологічних, орфографічних одиниць та їх мовленнєсприймання і переклад досліджують (Alwazna, 2020; Detey, 2005, 2009; Ellen & Van Herreweghe, 2010; Калмикова, Харченко & Мисан, 2019; Seymour, Aro & Erskine, 2003; JLSprenger-Charolles & Siegel, 1997) та ін.

Переклад варто розглядати як комплексну проблему психолінгвістики та перекладознавства. Неврахування психолінгвістичних особливостей перекладу іншомовного дискурсу є причиною значних недоліків у роботі перекладачів, адже з погляду психології переклад є процесом розшифрування кодів свідомості автора, його чуттєво-інтуїтивного та дискурсивно-логічного відображення певної реальності, яке закладене у думці, переданій словом. А здійснити таке декодування і згодом трансформацію думки, спроектувавши дискурс у площині цільового мовного простору, можливо лише за умови орієнтації в іншомовному мовотворчому просторі (Крилова-Грек, 2007). Психолінгвістичний та етнопсихолінгвістичний характер перекладу є предметом досліджень (Алимов, 2015; Basnight-Brown, & Altarriba, 2016; Wlosowicz, 2012; Hatzidaki, & Pothos, 2008; Засєкін, 2012; Zasyekin, 2010; Крилова-Грек, 2007; Куликова, 2011; Марковина, 2011; Ребрій & Медведєва, 2014; Пастрик, 2007; Prior, Wintner, MacWhinney & Lavie, 2011; Ребрій, 2012; Струк, 2016) та ін.

На основі результатів дослідження метаперекладацьких фоносемантичних універсалій С. Засєкін (2012) твердить, що, зважаючи на бажаний збіг, формально-змістові характеристики деяких перекладів відхиляються від закладених в оригіналі, а іноді

досить істотно. Перекладознавче дослідження фоносемантичних універсалій із застосуванням психолінгвістичних методів та математичних методів дає можливість визначити структурно-семантичні характеристики метаперекладацьких універсалій та причини неоднакового емоційного впливу оригіналу та його перекладів. Разом із тим, психолінгвістичні методи дослідження художніх творів та їх перекладів сприяють відповіді на важливе питання, який спосіб перекладу найоптимальніший для досягнення високого ступеня адекватності в перекладі.

Метою нашої наукової розвідки є дослідження можливих шляхів відтворення психолінгвістичного аспекту фонетично-орфографічних особливостей французького розмовного мовлення в українському художньому перекладі.

Об'єктом дослідження є фонетично-орфографічні засоби французького розмовного мовлення, а **предметом** – аналіз психолінгвістичного аспекту їхнього відтворення в українському перекладі на **матеріалі** оригіналу та українського перекладу роману Р. Кено «Зазі в метро».

Методи та методики дослідження

Для систематичного опису ілюстративного та теоретичного матеріалу стосовно психолінгвістичної проблематики перекладу французького розмовного мовлення застосовуємо описовий метод з деякими прийомами контекстуального аналізу. Методи перекладознавчого аналізу дозволили з'ясувати регулярність відповідників в українському перекладі роману Р. Кено «Зазі в метро» (2015) психолінгвістичному характеру елементів французького розмовного мовлення в оригіналі. Метод відбору прикладів дав можливість виявити та систематизувати необхідні психолінгвістично марковані розмовні одиниці в оригіналі та перекладі. Методи лінгвістичного, стилістичного та порівняльного аналізу були використані для визначення типових парадигмальних, стилістичних та психолінгвістичних особливостей розмовних елементів та їх перекладу. Контекстуальний аналіз та метод компонентного аналізу допомогли визначити конотативне психолінгвістичне забарвлення структури досліджуваних одиниць у першотворі та специфіку їх

відтворення в перекладі. Психолінгвістичний аналіз у нашій розвідці спрямований на дослідження ситуативно-вербальних характеристик розмовних елементів роману Кено Р. «Зазі в метро» з метою добору їхніх відповідників у мові перекладу. До уваги беруться показники психолінгвістичної, соціальної, ситуативної, контекстуальної та емоційної маркованості розмовної лексичної різноманітності художнього дискурсу.

Результати та дискусії

Соціально марковані фонетичні та орфографічні явища інтенсивно вивчаються психолінгвістами та перекладознавцями у площині різномовних пар у рамках сучасних наукових досліджень. Отже, соціальний та психолінгвістичний чинники варто розглядати як суттєві для психолінгвістичного та перекладознавчого аналізу вимовних явищ зокрема французького розмовного мовлення як літературного, так і нелітературного.

Психолінгвістичний чинник мовлення франкофонів впливає на кількісні й якісні редуції голосних та приголосних, які ведуть до появи фонетичних еліпсів, зумовлених зокрема зміною характеру спілкування і чинниками фоностилістичного порядку, а саме посиленням темпу мовлення, мінімальним контролем з боку мовця за його формою, економією вимовних зусиль, що регулюється ситуацією спілкування. Поява редукованих і асимільованих форм у французькому розмовному мовленні стосується, насамперед, таких частин мови як займенників і часток, а також частин слів – початку, закінчення тощо, що створює значні складнощі у їх відтворенні в українському перекладі у психолінгвістичному контексті.

У нашому дослідженні ми виходимо з положення, що розмовна мова на фонетично-орфографічному рівні відхиляється від мовного стандарту, порушуючи правила вимовно-орфографічного літературного стандарту, що зумовлюється й психолінгвістичними впливами. У перекладознавстві ще не прийшли до одностайної думки щодо шляхів відтворення одиниць фонографічного рівня (Струк, 2016), оскільки

«українська мова не має усталеної системи засобів фонографічної стилізації» (Ребрій, 2012: 148)

та не враховується психолінгвістичний аспект проблеми, адже розмовному мовленню притаманний, насамперед, психолінгвістичний характер.

Психолінгвістичний аналіз дозволяє з'ясувати, як засоби фонографічної заміни можуть реалізовуватися у процесі реконструкції комунікативної ситуації. Такий підхід допомагає у виокремленні функцій, смислового навантаження та можливого впливу фонетичних аномалій першотвору на читацьку аудиторію. Представники соціальної групи особисто визначають межі, за які не може виходити перекладач. Окрім того, психолінгвістичний підхід надасть перекладачеві ключ до перекладу таких характерних ознак «живого» мовлення, як редукція звуків, палаталізація тощо (Галас, 2010: 196). Проте, фонографічні аномалії художнього твору суттєво відрізняються від ужитих у реальному житті, тому їх відтворення має відбуватися різними способами і прийомами (Струк, 2016) з урахуванням психолінгвістичних особливостей конкретного мовленнєвого акту персонажів.

За браком застосування психолінгвістичного аналізу у перекладі одиниць розмовного дискурсу теоретики радянської доби відносили фонографічні особливості вимови до невирішуваних перекладацьких труднощів. Натомість, вважаємо, що в сьогоденнішніх умовах розвитку розмовного дискурсу та психолінгвістичного його розгляду має право на існування альтернативна перекладацька стратегія, яку чітко обґрунтовує О. Ребрій:

«Альтернативною можна вважати стратегію, скеровану на відтворення фонографічних засобів мовленнєвої стилізації в мові оригіналу паралельними засобами мови перекладу» (Ребрій, 2012: 149).

У рамках дослідження психолінгвістичного аспекту перекладу розмовного дискурсу цікавою видається позиція В. Ланчікова, що можливою постає перекладацька інтерпретація письменницького прийому і його емотивної сутності з урахуванням його етнокультурного компонента, оскільки

«графічний (зоровий) образ завжди конкретніший за образ, створений мовою, а відповідно конкретнішим виявляється і його етнокультурний компонент» (Ланчиков, 2011),

як і його етнопсихолінгвістичний різновид.

До важливості психолінгвістичного чинника в перекладі на основі створення «віртуального» образу вихідної мови привертають увагу А. Борисенко і М. Моріні. Дослідники пропонують відтворювати фонографічні маркери зниженого розмовного мовлення за рахунок створення «мови у мові» або «віртуального» образу первинних фонографічних стилізацій, що складаються з неправильних або підлаштованих під місцевий колорит слів і фраз, фонетично адаптованих до правил цільової мови (Morini, 2006). Постійний перекладацький пошук шляхів адекватного перекладу свідчить, що відтворення орфографічних реалізацій фонетичних особливостей мовлення персонажа стає технічно вирішуваним завданням, а створення в одній мові «віртуального» образу іншої мови видається також можливим (Борисенко, 2008), особливо, з урахуванням психолінгвістичного наповнення дискурсу оригіналу і перекладу.

Для відтворення психолінгвістичного аспекту внутрішньої різниці в перекладному дискурсі М. Моріні розглядає три найпоширеніші способи. Якщо два або більше варіантів однієї й тієї ж мови наповнюють один і той же простір першотвору, перекладач може: 1) наповнити перекладний дискурс стандартною цільовою мовою; 2) використати два або більше варіантів цільової мови; 3) відтворити один з варіантів засобами нестандартного (неправильного, просторічного) варіанта цільової мови (Morini, 2005). Очевидно, така позиція заслуговує на увагу, однак, перше рішення навряд чи є вирішенням справи, хоча це може мати певну вартісність у певних конкретних ситуаціях з публікацією перекладу. Друге та третє рішення є ефективнішими, але при цьому постають ще свої проблеми: якщо у вихідному дискурсі використовується соціальний діалект, то у процесі його перекладу відбувається зсув у соціолінгвістичній площині, що може дуже віддалити цільову дискурсну ситуацію від вихідної ситуації; якщо використовується низький, неправильний варіант цільової мови, то створюється ієрархія, яка може чи ж не може бути виправдана внутрішньо-соціальним розподілом наповнення оригіналу, зумовлюючи неадекватне сприйняття його психолінгвістичного характеру.

Третя стратегія перекладу нестандартного мовлення персонажів вихідного дискурсу видається можливою з використанням

нестандартного варіанта цільової мови та з урахуванням його психолінгвістичного забарвлення. М. Моріні цілком логічно стверджує, що така стратегія стала улюбленою для всіх тих, хто здійснював переклади для масового читацького ринку. Інакше, якщо перекладачі брали на озброєння «діалектну» стратегію, що траплялося рідко, то зазвичай, такий переклад міг побачити світ лише у дрібного видавця (Morini, 2006).

Крім того, М. Моріні звертається до психолінгвістичної складової перекладу розмовного мовлення, пропонуючи четверту стратегію для перекладача: створення «синтетичної мови», яка могла б слугувати перекладною мовою для першотвору з соціально-діалектним компонентом. Ця «синтетична», тобто неіснуюча цільова мова складалася б із неправильних чи дещо модифікованих слів і фраз соціолектних слів і виразів, взятих більш-менш випадковим чином з різних регіонів і «нормалізовані» відповідно до фонетичних правил національної мови (Morini, 2005).

Існує думка, що значення фонографічних засобів у їх відтворенні не є достатньо вагомим, оскільки фонографічним стилізаціям, зумовлених фізичним та емоційним станом персонажа притаманне okazionale забарвлення. Однак, саме okazionalність є надто важливою для її врахування у перекладацькому процесі, оскільки вона забарвлена психолінгвістично і ситуативно, що зумовлюється психолінгвістичними та ситуативними характеристиками елементів і стилю розмовного мовлення конкретного мовця. Водночас О. Ребрій і А. Медведєва справедливо зазначають, що оскільки іноземний акцент, соціолекти та просторіччя мають постійний характер, то у такому випадку значення фонографічних засобів зростає (Ребрій & Медведєва, 2014), насамперед, й завдяки їх психолінгвістичному функціонуванню.

Чи не основною (?) стратегією передачі фонографічної стилізації просторіччя, соціолектов і діалектів іноземних мов, з погляду М. Куликової, є компенсація фонографічних засобів лексичними і граматичними засобами просторіччя мови перекладу (Куликова, 2011). Проте така стратегія, на наше переконання, видається можливою до застосування лише у крайньому випадку, оскільки таким чином знижується контрастність мовних характеристик і зумовлюються значні функціонально-стилістичні, психолінгвістичні та прагматичні втрати у перекладі.

Але щоб перекласти те, чого немає в мові перекладу, можна або знайти якийсь функціональний аналог (часом дуже схематичний), або створити штучну мову в мові, в якій читач буде добре орієнтуватися (Борисенко, 2008), зберігаючи таким чином психолінгвістичні характеристики, насамперед, розмовного мовлення.

Зупинимося на психолінгвістичному та перекладознавчому аналізі фонетично-орфографічних особливостей розмовних засобів роману Р. Кено «Зазі в метро» (2015). Завдяки навмисному порушенню загальноприйнятого способу вираження думок автору вдається створити атмосферу протиріччя, оживити виразність мовних засобів, надати висловлювань персонажів самотній, фамільярний характер (Куликова, 2011).

Р. Кено (2015) дозволяє собі порушувати зовнішню структуру мови, що призводить до елімінації і редукції смислу, надаючи їй певного психолінгвістичного забарвлення. Письменник найчастіше експериментує з формою слів, з одного боку надаючи їм психолінгвістично маркованого фонетико-орфографічного вигляду (так звана *ortographe fonétique* – фонетична орфографія): вилучення ненаголошеного невимовного «е» (*le petit type = le petit type*), ігнорування подвоєних приголосних (*marant = marrant*), усічення придієслівних особових займенників (*je m'promène = je me promène*), вилучення приголосної «l» в особовому займеннику «il», вилучення голосної «u» в особовому займеннику «tu» (*T'en as*), оглушення приголосного звука «je» (*Chsuis*), а з іншого, прийоми деформації: декомпозиція (*pas exeu près = pas exprès*), перетворення ритмічної групи в єдине фонетичне слово: *dla suite = de la suite*, *cexé = ce que c'est*, об'єднання слів розмовного виразу у монологізм (*Skeutadittaleu = Ce que tu as dit tout à l'heure*).

Зіставний аналіз оригіналу й українського перекладу роману «Зазі в метро» в авторстві Я. Ковалю й Ю. Лисенка дозволив виявити деякі тенденції щодо психолінгвістичного підходу до перекладу засобів розмовної фонетичної орфографії.

Для відтворення психолінгвістичного характеру розмовного висловлення у моновербальній формі *doukipudonktan*, яке складається зі слів *d'où, qui, pu, donc, tant*, Я. Коваль і Ю. Лисенко добирають адекватний однослівний вираз Ішовонотаксмердить, зберігаючи для читача голос оригіналу:

Doukipudonktan, se demanda Gabriel excédé. Pas possible, ils se nettoient jamais (Queneau, 1972). «**Тишовонотаксмердить?**» – у розпачі подумав Габріель. Не може бути, щоб люди ніколи не милися (Кено, 2015: 7).

В іншому фрагменті перекладачам вдається відтворити ще й психолінгвістичний колорит зниженого маркування та експресивності першотвору:

– *Skeutadittaleur* (Queneau, 1972)... **Тошотитікошоляннунв** (Кено, 2015: 8)?

Психолінгвістичність вилучення голосної «и» в особовому займеннику «*tu*» не зберігається у перекладі, що свідчить про недостатньо розвинену систему усичень в українській розмовній мові:

– *T'entends ça? dit la bonne femme à un **ptit type** à côté d'elle, probablement celui qu'avait le droit de la grimper légalement. T'entends comme il me manque de respect, ce gros cochon* (Queneau, 1972)? – Ти чуєш? – спитала тітка у **жєвжжика**, який стояв поряд із нею і, мабуть, мав право залазити на неї на законних засадах. – Ти чуєш, як цей кабан нешанобливо зі мною розмовляє (Кено, 2015: 8)?

Натомість Я. Коваль і Ю. Лисенко застосовують прийом психолінгвістично маркованої функціональної заміни (розмовне **жєвжжик**) для вихідної лексеми з вилученням ненаголошеного невимовного «е» (*ptit*), що дозволяє читачеві адекватно сприйняти психолінгвістичне маркування засобів перекладного дискурсу. Розмовне **жєвжжик** для відтворення *ptit type* вживається далі в аналізованому перекладному дискурсі:

1. *Un peu étonné que le costaud répliquât, le **ptit type** prit le temps de signoler la réponse que voici...* (Queneau, 1972). – Здивований, що цей бурмило ще й уміє будувати речення, **жєвжжик** відточив отаку-от гідну відповідь...(Кено, 2015: 9). 2. *Le **ptit type** se mit à craindre...*(Queneau, 1972). – Тепер **жєвжжик** з'явився (Кено, 2015: 8).

Але трапляється й вилучення *ptit type*, що призводить до втрати лінгвостилістичного забарвлення контексту:

*Pas mécontent de sa formule, le **ptît type**... (Queneau, 1972).*
– І залишився дуже задоволений своїм формулюваннячком (Кено, 2015: 8).

Простежуємо використання функціонального відповідника (*мамаша*) у випадку з вилученням ненаголошеного невимовного «е» у звертанні *ptite mère*, що засвідчує тенденцію до застосування стратегії функціональної заміни вихідної фонетично-орфографічної аномалії у перекладному дискурсі Я. Ковалю і Ю. Лисенка. Проілюструємо:

1. – *Ça, **ptite mère**, répondit Gabriel qui avait de la vitesse dans la repartie, c'est Barbouze, un parfum de chez Fior (Queneau, 1972).*
– Це, *мамаша*, – відповів Габрієль, який по слово далеко не ходив, – це «Легіонер», дікалон марки «Idiom» (Кено, 2015: 7).
2. – *Si je comprends bien, **ptite mère**, tu crois que ton parfum naturel fait la pige à celui des rosiers. Eh bien, tu te trompes, **ptite mère**, tu te trompes. (Queneau, 1972).* – Як мені здається, *мамаша*, ви думаєте, що ваш натуральний запах наводить на думку про троянди на пероні. Так тоді ви дуже, дуже сильно, *мамаша*, помиляєтесь (Кено, 2015: 8).

Однак, варто зауважити, що лексема *мамаша* є русизмом, тому адекватним було б українське розмовне *мамка*. Водночас перекладачі компенсуються психолінгвістично марковану орфографічну втрату препозиційно за допомогою розмовного *здається*.

Іноді читач, як учасник перекладного дискурсу, не відчуває психолінгвістичного забарвлення фонетично-орфографічного маркування першотвору, як це простежуємо на прикладі з оглушенням особового займенника «je» (*Chsuis*) та вилучення голосної «е» в особовому займеннику «je» з його приєднанням до дієслова (*jparie*):

– ***Chsuis** Zazie, jparie que tu es mon tonton Gabriel (Queneau, 1972).*

Результатом такого перекладацького добору виявляється стандартизація колоритного розмовного мовлення:

– ***Я** – Зазі, а ти схоже, мій дядько Габрієль (Кено, 2015: 9).*

Я. Коваль і Ю. Лисенко доволі часто вдало добирають функціональний відповідник у ресурсах українського розмовного

мовлення, щоб хоч частково відтворити розмовний дух і психолінгвістичну конотацію оригінального твору:

– *Elle est **marante**, ta petite nièce, dit Charles qui pousse la seringue et fait tourner le moulin* (Queneau, 1972). – *Інтересна у тебе племінниця, – каже Шарль, давить на стартер і заводить **торохтілку*** (Кено, 2015: 11).

Звідси випливає, що функціональні розмовно марковані перекладацькі заміни є часто психолінгвістично вмотивованими для адекватного сприйняття перекладного дискурсу українським читачем:

– *Jm'en fous* (Queneau, 1972). – *До **фені*** (Кено, 2015: 11).

Перекладачі, будучи не в змозі адекватно відтворити психолінгвістичний характер маркерів вихідного спонтанного мовлення відповідними перекладацькими маркерами, змушені віднаходити у цільовій мові психолінгвістичні характеристики, властиві українській мові, і використовувати їх іноді в іншій частині твору, щоб дозволити читачеві відчутти присутність голосу, тобто, усного мовлення, зокрема за допомогою повторів ключового слова (*істина*), чого немає у вихідному тексті.

– *La vérité! s'écrie Gabriel (geste), comme si tu savais **cehé**. Comme si quelqu'un au monde savait **cehé*** (Queneau, 1972). – *Істина?! – раптом скрикує Габріель (жест). – А ти хоч знаєш, **що є істина**?* *Хоч хтось у світі знає, **що є істина*** (Кено, 2015: 13)?

В іншому фрагменті Я. Коваль і Ю. Лисенко добирають психолінгвістично оправданий розмовний відповідник шоце:

– *Eh bien, dit Gabriel, si c'est pas les Invalides, apprendons **cehé*** (Queneau, 1972). – *Ну якщо це не Дім Інвалідів, тоді поясни нам, **щоце*** (Кено, 2015: 12).

Відтворення прийомів орфографічної деформації створює для перекладачів неабиякі труднощі, але часом вони вдало справляються з такими викликами. Візьмемо, наприклад, декомпозицію *pas exeuprès* (pas exprès) та її психолінгвістично адекватний відповідник *не знарошне*:

– *T'en fais pas, dit Charles à Zazie, il le fait **pas exeuprès*** (Queneau, 1972). – *Не бійся, – каже Шарль до Зазі, – це він **не знарошне*** (Кено, 2015: 13).

Висновки

Таким чином, робимо висновок, що відтворення психолінгвістичної природи орфографічних реалізацій фонетичних особливостей розмовного компонента вихідного художнього дискурсу стає технічно вирішуваним завданням, особливо, завдяки ймовірному створенню «віртуального» образу вихідної мови в перекладній мові. Наведені приклади показують, що треба шукати перекладацькі способи і прийоми, поєднуючи засоби цільової мови з авторською креативністю у руслі психолінгвістичного підходу, щоб спробувати адекватно відтворити розмовні фонетично-орфографічні прояви в перекладі. Чи не основним має бути пошук відповідних психолінгвістично маркованих графічних засобів цільової мови, які, хоч і певною мірою різнилися б від оригіналу, але могли б передати розмовність та психолінгвістичне забарвлення, зберегти голос живого мовлення в перекладному дискурсі. Застосування прийомів функціональної заміни для психолінгвістичної та орфографічної специфіки вихідних лексем дозволяє читачеві адекватно сприйняти психолінгвістичне розмовне маркування засобів перекладного тексту. Психолінгвістичні методи дослідження оригіналу та перекладу роману Р. Кено «Зазі в метро» сприяють відповіді на важливе питання, який спосіб перекладу використати як найоптимальніший для досягнення високого ступеня психолінгвістичної адекватності в перекладі з відповідним його сприйняттям українським читачем.

Перекладач, будучи не в змозі адекватно відтворити психолінгвістичні маркери вихідного спонтанного мовлення відповідними перекладацькими маркерами, змушений віднаходити у цільовій мові психолінгвістичні характеристики, властиві українській мові, і з компенсаційною метою використовувати їх в іншій частині тексту, щоб дозволити читачеві відчути присутність усного мовлення у художньому дискурсі. Втрата психолінгвістичного забарвлення фонетично-орфографічного маркування першотвору призводить до стандартизації колоритного розмовного мовлення, а результатом такого невдалого перекладацького добору є неадекватність сприйняття перекладного дискурсу.

Перспективним видається розробка методики перекладацьких прийомів відтворення психолінгвістичних маркерів фонетичного

письма розмовного мовлення як у структурі художнього твору, так і в системі психолінгвістичних розмовно-мовленнєвих реалізацій загалом.

Література

- Алимов, В.В. (2015). Психическая основа интерференции при переводе текста с одного языка на другой. *Вопросы психолингвистики*, 24, 195–199.
- Борисенко, А.Л. (2008). «Нестандартный» язык : Проблемы художественного перевода. *Ментальность. Коммуникация* (с. 250–266). Москва.
- Галас, А.С. (2010). Соціальна зумовленість розвитку перекладацьких стратегій. *Мова і суспільство*, 1, 189–198.
- Засекін, С.В. (2012). *Психолінгвістичні універсалії перекладу художнього тексту*. (Монографія). Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки.
- Калмикова, Л., Харченко, Н., & Мисан, І. (2019). Проблеми моделювання процесів аудіювання у світовій психолінгвістиці. *Психолінгвістика*, 26 (1), 160–198. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-1-160-198>
- Крилова-Грек, Ю.М. (2007). Психолінгвістичні особливості перекладу семантичних одиниць іншомовних текстів. *Автореф. дис. канд. психол. наук*. Київ.
- Куликова, М.Н. (2011). Фонографическая стилизация речи (на материале перевода англоязычной литературы на русский язык). *Автореф. дисс. канд. филол. наук*. Санкт-Петербург.
- Ланчиков, В.К. (2011). Топография поиска. Стандартизация в языке художественных переводов и ее преодоление. *Мосты. Журнал переводчиков*, 2, 30–38.
- Марковина, И.Ю. (2011). Перевод как этнопсихолингвистический феномен. *Вопросы психолингвистики*, 14, 48–51.
- Пастрик, Т.В. (2007). Психологічні особливості формування продуктивного білінгвізму у майбутніх перекладачів. *Автореф. дис. канд. психол. наук*. Київ.
- Ребрій, О.В. (2012). *Сучасні концепції творчості у перекладі*. (Монографія). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна.
- Ребрій, О., & Медведева, А. (2014). Особливості відтворення фонографічних стилістичних засобів у перекладі англomовної дитячої літератури українською мовою. *Studia Methodologica*, 38, 197–201.
- Струк, І.В. (2016). Фонографічні аномалії діалектів в українських перекладах творів М. Твена. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна, 61, 332–334.
- Alwazna, R. (2020). The Differences in Consonantal Pronunciation Between Formal English and Saudi Hijazi English and Their Implications for Oral Intralingual Translation. *Journal of Psycholinguistic Research*. <https://doi.org/10.1007/s10936-020-09697-5>
- Basnight-Brown, D.M., & Altarriba, J. (2016). Multiple Translations in Bilingual Memory: Processing Differences Across Concrete, Abstract, and Emotion Words. *Journal of Psycholinguistic Research*, 45, 1219–1245. <https://doi.org/10.1007/s10936-015-9400-4>

- Detey, S. (2005). *Interphonologie et représentations orthographiques. Du rôle de l'écrit dans l'enseignement/apprentissage du français oral chez des étudiants japonais*. Thèse de Doctorat, Toulouse: Université de Toulouse II.
- Detey, S. (2009). Phonetic input, phonological categories and orthographic representations: a psycholinguistic perspective on why language education needs oral corpora. The case of French-Japanese interphonology development. Y. Kawaguchi, M. Minegishi & J. Durand (Eds.), *Corpus Analysis and Variation in Linguistics* (pp. 179–200). Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/tufs.1>
- Ellen, S., & Van Herreweghe, M. (2010). The Relation between Orthography and Phonology from Different Angles. *Insights from Psycholinguistics and Second Language Acquisition. Language and Speech*, 53 (3), 303–306. <https://doi.org/10.1177/0023830910372486>
- Hatzidaki, A., & Pothos, E. (2008). Bilingual language representation and cognitive processes in translation. *Applied Psycholinguistics*, 29 (1), 125–150. <https://doi.org/10.1017/S0142716408080065>
- Morini, M. (2005). Translating Scottish Poetry. *Babel. A.F.I.A.L.*, 14, 5–21.
- Morini, M. (2006). Norms, difference and the translator: Or, how to reproduce double difference. *Revue des Littératures de l'Union Européenne*, 4, 123–140.
- Prior, A., Wintner, S., MacWhinney, B., & Lavie, A. (2011). Translation Ambiguity in and out of Context. *Applied Psycholinguistics*, 32, 93–111. <https://doi.org/10.1017/S0142716410000305>
- Seymour, P.H.K., Aro, M., & Erskine, J.M. (2003). Foundation literacy acquisition in European orthographies. *British Journal of Psychology*, 94, 143–174. <https://doi.org/10.1348/000712603321661859>
- Sprenger-Charolles, L., & Siegel, L.S. (1997). A longitudinal study of the effects of syllabic structure on the development of reading and spelling in French. *Applied Psycholinguistics*, 18, 485–505. <https://doi.org/10.1017/S014271640001095X>
- Wlosowicz, T. (2012). Some applications of translation to psycholinguistic research. *Linguistica Silesiana*, 33, 127–145.
- Zasyekin, S. (2010). Translation as a Psycholinguistic Phenomenon. *Journal of Psycholinguistic Research*, 39, 225–234. <https://doi.org/10.1007/s10936-009-9134-2>

Джерела

- Кено, Р. (2015). *Зазі в метро. Вправи зі стилю*. Я.М. Коваля & Ю.В. Лисенка (пер. з франц.). Харків: Фоліо.
- Queneau, R. (1972). *Zazie dans le métro*. Retrieved from http://www.6lib.ru/download/Zazie-dans-le-m_tro-166767.epub [in French].

References

- Alimov, V.V. (2015). Psihicheskaja osnova interferencii pri perevode teksta s odnogo jazyka na drugoj [Psychical Base of Interference in Translation of Text from One Language into Another]. *Voprosy psiholingvistiki – Journal of Psycholinguistics*, 24, 195–199 [in Russian].

- Borisenko, A.L. (2008). «Nestandartnyj» jazyk: Problemy hudozhestvennogo perevoda [«Non-standard» language: Problems of literary translation]. *Mentalnost. Kommunikacija – Mentality. Communication* (pp. 250–266). Moscow [in Russian].
- Halac, A.S. (2010). Cotsialna zymovlenict pozvytky pepekladatskykh spstatehiy [Social stipulation of translation strategies development]. *Mova i suspilstvo – Language and society*, 1, 189–198 [in Ukrainian].
- Zasiekin, S.V. (2012). *Psykholingvistychni universalii perekladu khudozhnogo tekstu* [Psycholinguistic universals in the fiction text translation]. Luczk: Volyn. nacz. un-t im. Lesi Ukrayinky [in Ukrainian].
- Kalmykova, L., Kharchenko, N., & Mysan, I. (2019). Problemy modeliuvannia protsesiv audiiuvannia u svitovii psykholinhvistytsi [Problems of Modeling the Processes of Audition in the World Psycholinguistics]. *Psikholingvistika – Psycholinguistics*, 26 (1), 160–198. <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-1-160-198> [in Ukrainian].
- Krylova-Grek, Yu.M. (2007). Psykholinhvistychni osoblyvosti perekladu semantychnykh odyynyts inshomovnykh tekstiv [Psycholinguistic Peculiarities of Translating Semantic Units of Foreign Texts]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Kulikova, M.N. (2011). Fonograficheskaja stilizacija rechi (na materiale perevoda anglojazychnoj literatury na russkij jazyk) [Phonographic stylization of speech (on the material of translation of English-language literature into Russian)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. St. Petersburg [in Russian].
- Lanchikov, V.K. (2011). Topografija poiska. Standartizacija v jazyke hudozhestvennyh perevodov i ee preodolenie [Topography of the search. Standardization in the language of artistic translation and its overcoming]. *Mosty. Zhurnal perevodchikov – Bridges. Journal of translators*, 2, 30–38 [in Russian].
- Markovina, I.Yu. (2011). Perevod kak jetnopsiholingvisticheskij fenomen [Translation as an Ethnopsycholinguistic Phenomenon]. *Voprosy psiholingvistiki – Journal of Psycholinguistics*, 14, 48–51 [in Russian].
- Pastryk, T.V. (2007). Psykholohichni osoblyvosti formuvannia produktyvnogo bilinhvizmu u maibutnikh perekladachiv [Psychological peculiarities of forming productive bilingualism of the future translator]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
- Rebriy, O.V. (2012). *Suchasni kontseptsii tvorchosti u perekladi* [Contemporary concepts of creativity in translation]. Kharkiv: KHNU [in Ukrainian].
- Rebriy, O., & Medvedyeva, A. (2014). Osoblyvosti vidtvorennya fonohrafichnykh stylistychnykh zasobiv u perekladi anhlomovnoyi dytyachoyi literatury ukrayinskoyu movoyu [Specifics of Rendering Phonographical Stylistic Means in English-Ukrainian Translation of Children's Literature]. *Studia Methodologica*, 38, 197–201 [in Ukrainian].
- Struk, I.V. (2016). Fonohrafichni anomalii dialektiv v ukrayinskykh perekladakh tvoriv M. Tvena [Phonographic anomalies in Ukrainian dialect translations of novels by Mark Twain]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiya». Seriya: Filolohichna – Scientific Notes of the National University «Ostroh Academy». Series: Philological*, 61, 332–334 [in Ukrainian].
- Alwazna, R. (2020). The Differences in Consonantal Pronunciation Between Formal English and Saudi Hijazi English and Their Implications for Oral Intralingual Translation. *Journal of Psycholinguistic Research*. <https://doi.org/10.1007/s10936-020-09697-5>

- Basnight-Brown, D.M., & Altarriba, J. (2016). Multiple Translations in Bilingual Memory: Processing Differences Across Concrete, Abstract, and Emotion Words. *Journal of Psycholinguistic Research*, 45, 1219–1245. <https://doi.org/10.1007/s10936-015-9400-4>
- Detey, S. (2005). *Interphonologie et représentations orthographiques. Du rôle de l'écrit dans l'enseignement/apprentissage du français oral chez des étudiants japonais*. Thèse de Doctorat, Toulouse: Université de Toulouse II.
- Detey, S. (2009). Phonetic input, phonological categories and orthographic representations: a psycholinguistic perspective on why language education needs oral corpora. The case of French-Japanese interphonology development. Y. Kawaguchi, M. Minegishi & J. Durand (Eds.), *Corpus Analysis and Variation in Linguistics* (pp. 179–200). Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/tufs.1>
- Ellen, S., & Van Herreweghe, M. (2010). The Relation between Orthography and Phonology from Different Angles. *Insights from Psycholinguistics and Second Language Acquisition. Language and Speech*, 53 (3), 303–306. <https://doi.org/10.1177/0023830910372486>
- Hatzidaki, A., & Pothos, E. (2008). Bilingual language representation and cognitive processes in translation. *Applied Psycholinguistics*, 29 (1), 125–150. <https://doi.org/10.1017/S0142716408080065>
- Morini, M. (2005). Translating Scottish Poetry. *Babel. A.F.I.A.L.*, 14, 5–21.
- Morini, M. (2006). Norms, difference and the translator: Or, how to reproduce double difference. *Revue des Littératures de l'Union Européenne*, 4, 123–140.
- Prior, A., Wintner, S., MacWhinney, B., & Lavie, A. (2011). Translation Ambiguity in and out of Context. *Applied Psycholinguistics*, 32, 93–111. <https://doi.org/10.1017/S0142716410000305>
- Seymour, P.H.K., Aro, M., & Erskine, J.M. (2003). Foundation literacy acquisition in European orthographies. *British Journal of Psychology*, 94, 143–174. <https://doi.org/10.1348/000712603321661859>
- Sprenger-Charolles, L., & Siegel, L.S. (1997). A longitudinal study of the effects of syllabic structure on the development of reading and spelling in French. *Applied Psycholinguistics*, 18, 485–505. <https://doi.org/10.1017/S014271640001095X>
- Wlosowicz, T. (2012). Some applications of translation to psycholinguistic research. *Linguistica Silesiana*, 33, 127–145.
- Zasyekin, S. (2010). Translation as a Psycholinguistic Phenomenon. *Journal of Psycholinguistic Research*, 39, 225–234. <https://doi.org/10.1007/s10936-009-9134-2>

Sources

- Queneau, R. (2015). *Zazi v metro. Vpravy zi stylu [Zazie in the Metro. Exercises in Style]*. (Y.M. Koval & Y.V. Lysenko, Trans). Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
- Queneau, R. (1972). *Zazie dans le métro*. Retrieved from http://www.6lib.ru/download/Zazie-dans-le-m_tro-166767.epub [in French].

АНОТАЦІЯ

Мета дослідження. Здійснити аналіз можливих шляхів відтворення психолінгвістичного аспекту фонетично-орфографічних особливостей французького розмовного мовлення в українському художньому перекладі.

Методи дослідження. У дослідженні використовувалися такі методи: опис та систематизація; методи психолінгвістичного, перекладознавчого, лінгвістичного та порівняльного аналізу; контекстуальний та компонентний аналіз.

Результати. Відтворення психолінгвістичної природи орфографічних реалізацій фонетичних особливостей розмовного компонента вихідного художнього дискурсу стає технічно вирішуваним завданням, особливо, завдяки ймовірному створенню «віртуального» образу вихідної мови в перекладній мові. Наведені приклади показують, що треба шукати перекладацькі способи і прийоми, поєднуючи засоби цільової мови з авторською креативністю у руслі психолінгвістичного підходу, щоб спробувати адекватно відтворити розмовні фонетично-орфографічні прояви в перекладі. Загалом, перекладачам вдається відтворити психолінгвістичний колорит зниженого маркування та експресивності першотвору. Чи не основним має бути пошук відповідних психолінгвістично маркованих графічних засобів цільової мови, які, хоч і певною мірою різнилися б від оригіналу, але могли б передати розмовність та психолінгвістичне забарвлення, зберегти голос живого мовлення в перекладному дискурсі. Перекладач, будучи не в змозі адекватно відтворити психолінгвістичні маркери вихідного спонтанного мовлення відповідними перекладацькими маркерами, змушений віднаходити у цільовій мові психолінгвістичні характеристики, властиві українській мові, і використовувати їх в іншій частині тексту, щоб дозволити читачеві відчутти присутність усного мовлення у художньому дискурсі.

Висновки. Застосування прийомів функціональної заміни для психолінгвістичної та орфографічної специфіки вихідних лексем дозволяє читачеві адекватно сприйняти психолінгвістичне розмовне маркування засобів перекладного дискурсу. Психолінгвістичні методи дослідження оригіналу та перекладу роману Р. Кено «Зазі в метро» сприяють відповіді на важливе питання, який спосіб перекладу використати як найоптимальніший для досягнення високого ступеня психолінгвістичної адекватності в перекладі з відповідним його сприйняттям українським читачем.

Ключові слова: психолінгвістичне забарвлення, психолінгвістичний підхід, психолінгвістичне маркування, стратегія перекладу, відтворення, розмовне мовлення, фонографічний маркер, адекватність.

Билас Андрей. Психолингвистический аспект фонетико-орфографических средств французской разговорной речи в украинском переводе

АННОТАЦИЯ

Цель исследования. Осуществить анализ возможных путей воспроизведения психолингвистического аспекта фонетико-орфографических особенностей французского разговорной речи в украинском художественном переводе.

Методы исследования. В исследовании использовались следующие методы: описание и систематизация; методы психолингвистического, переводоведческого, лингвистического, стилистического и сравнительного анализа; контекстуальный и компонентный анализ.

Результаты. Воспроизведение психолингвистической природы орфографических реализаций фонетических особенностей разговорного компонента исходного художественного дискурса становится технически разрешимой задачей, особенно, благодаря предполагаемому созданию «виртуального» образа исходного языка в переводном языке. Приведенные примеры показывают, что надо искать переводческие способы и приемы, сочетая средства целевого языка с авторской креативностью в русле психолингвистического подхода, чтобы попытаться адекватно воспроизвести разговорные фонетико-орфографические проявления в переводе. В общем, переводчикам удастся воспроизвести психолингвистический колорит сниженной маркировки и экспрессивности подлинника. Едва ли не основным должен быть поиск соответствующих психолингвистически маркированных графических средств целевого языка, которые, хотя и в определенной степени отличались бы от оригинала, но могли бы передать разговорность и психолингвистическую окраску, сохранить голос живой речи в переводном дискурсе. Переводчик, будучи не в состоянии адекватно воспроизвести психолингвистические маркеры выходной спонтанной речи соответствующими переводческими маркерами, вынужден находить в целевой языке психолингвистические характеристики, присущие украинскому языку, и использовать их в другой части текста, чтобы позволить читателю почувствовать присутствие устной речи в художественном дискурсе.

Выводы. Применение приемов функциональной замены для психолингвистической и орфографической специфики исходных лексем позволяет читателю адекватно воспринять психолингвистическую и разговорную маркировку средств переводного дискурса. Психолингвистические методы исследования оригинала и перевода романа Р. Кено «Зази в метро» способствуют ответу на важный вопрос, какой способ перевода использовать как оптимальный для достижения высокой степени психолингвистической адекватности в переводе с соответствующим восприятием украинском читателем.

Ключевые слова: психолингвистическая окраска, психолингвистический подход, психолингвистическая маркировка, стратегия перевода, воспроизведение, разговорная речь, фонографический маркер, адекватность.